

Laudatio Fodor István tiszteleti tagsága alkalmából

(Szeged, 2012)*

A Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének választmánya 2012. március 4-i ülésén úgy határozott, hogy dr. Fodor Istvánnak az Egyesület tiszteleti tagja címet adományozza.

Dr. Fodor István 1920. március 16-án született Budapesten. Életrajzáról legjobban saját *Az „autodidakta” nyelvész* című írása (2009) tájékoztat. Egyébként egyik első mestere, Kniezsa István figyelmeztette, hogy nem tekinthető „autodidakta” nyelvésznek, akinek ilyen kiváló tanárai voltak (tegyem hozzá: Laziczius Gyulától Pais Dezsőig).

Egyetemi tanulmányainak megkezdését megakadályozta a történelem (bár már középiskolásként nyelvésznek készült; ezért tanult meg finnül is). Az egyetem helyett gyári munkásként helyezkedett el, 1941. október 23-tól 1945. augusztus 22-ig munkaszolgálatos volt a fronton, majd oroszországi hadifogoly.

* A laudatiót folyóiratunk a hivatkozott irodalommal együtt adja közre. – *A szerk.*

1945 őszétől a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán tanult, majd 1949-ben „szabad bölcészsként” abszolválta, de egyetemi tanulmányai befejezésének 1958-at tekinti: ekkor szerzett bölcészszakdoktorátust. Egyetemi tanulmányaival párhuzamosan az IBUSZ-ban dolgozott, főleg orosz tudása folytán. (1952-ig a közlekedési minisztérium állományába tartozott.)

1953 januárjától aspiráns Tamás Lajos vezetésével; 1956. június 4-én megvédte kandidátusi értekezését *A nyelvtani nem kialakulásáról* (1958 és 1959). Az aspirantúra után az MTA Nyelvtudományi Intézet munkatársa lett 1969 végéig; az Országgh László által vezetett Szótári Osztály kutatója volt.

Ezt követően országot váltott, s a kölni egyetem Afrikanisztikai Intézetének tudományos munkatársaként dolgozott 1990-ben bekövetkezett hivatali nyugalomba vonulásáig: azóta is folytatja nemzetközileg elismert kutatásait.

Fodor kollega nem szakította meg a kapcsolatait Magyarországgal; folyamatosan jelen van magyarországi nyelvész kutatóként mindenütt, itthon is. Ennek különösen jelentős bizonyága az *Oláh Miklós [1493–1568] Hungáriája* című kézirat elemzése, amellyel mellesleg megszerezte a Magyar Tudományos Akadémián a nyelvtudományok doktora tudományos fokozatot (1990).

*

Fodor István voltaképpen a nyelvtudomány egész szélességének kutatója. Ennek a megjelölésnek a magja az általános nyelvészet. Ezt azonban úgy kell felfogni, hogy a nyelvészet tudományának, időszerű kérdéseinek birtoklása, amely képessé teszi szinte bármilyen, a nyelvvel kapcsolatos téma megértésére, ismereteinek átadására és szükség szerint alkalmazására. Első könyve a nyelvi változások lefolyásának tempójáról szól, a részleteket kidolgozó számos közlemény után (1965). Nem sokkal később jelent meg tőle a *Mire jó a nyelvtudomány?* Ez volt az első – egy személy által írt – magyar nyelvű alkalmazott nyelvészeti áttekintés (1968 és 2001). A szerző a nyelvtudomány és egyéb tudományok kapcsolata alapján foglalja össze, hogy az egyes tudományokban mire jó a nyelvtudomány. Ebben a keretben szépen helyükre kerülnek az egyes tudományágak elméleti és alkalmazott nyelvészeti újdonságai. Ennek a munkának külön érdekessége a filmszinkronizálásról szóló rész; ezt a témát később külön könyv foglalja össze (1976).

Fodor István munkásságának alkalmazott nyelvészeti szempontból voltaképpen a csúcspontja a Claude Hagège-zsal együtt szerkesztett hatkötetes mű összeállítása, amely egyszerre alapműve az ezredvégi nyelvtervezésnek, valamint dinamikus „linguistique externe-nek” (1983–1994). (Hagège a Collège de France tunéziai származású professzora, egyszerre teoretikus és poliglott, magyarul is jól tud.) Fodor István ezzel a sorozattal lett világhírű, aki beutazta a világot, hogy mintegy „helyszíni” szerkesztőként összehozzon másfél száz reprezentatív esszét a múlt és jelen jelentős nyelveiről.

Alapvetőek magyar nyelvű összefoglalásai: Antal Lászlóval és Csongor Barnabással együtt *A világ nyelvei* (1970), majd önállóan *A világ nyelvei és nyelvcsaládjai* (2003), illetve *A világ nyelvei* (1999). A világ nyelveinek ilyen méretű és színvonalú összefoglalása csak az úgynevezett „világnyelveken” jelent meg eddig.

Fodor István könyvei felsorolásának a végére csoportosítandó afrikanisztikai nyelvészeti tevékenysége: ő honosította meg az afrikai nyelvek kutatását Magyarországon.

Fentebb hivatkozott életrajzából kirajzolódik személyes hozzájárulása ehhez a témakörhöz. Két angol, egy német és egy magyar nyelvű kötetet tett az asztalra. Először a (finnugor források között is nevezetes) *Pallasnak* és a hozzá hasonló afrikai szójegyzékeknek az anyagát dolgozta fel (1975). Ezt követte életének nagy eseménye, amikor is Joseph H. Greenberggel [1915–2001], a kor egyik legjelentősebb (amerikai) afrikanista nyelvészével és antropológusával került olyan konfliktusba, amely egyszerre a szakma középpontjába emelte Fodor István nézeteit az afrikai nyelvek osztályozásának alapvető kérdésében (1982). Ezután egy bantu nyelvet dolgozott fel a magyarországi Magyar László [1818–1864] 19. századi feljegyzései alapján (1983). Végül kiadta a magyarul olvasóknak *A bantu nyelvekről* címmel készített összefoglalását (2007a). Számos további idevágó írása és recenziója közül már csak egy, a magyar nyelvhez is kapcsolódó munkáját említjük meg: alkalmazott nyelvészeti szempontból különös említést érdemel az afrikai nevek és szavak magyar írásmódja (1966 és 1967).

Fodor István saját maga állította össze *Autobibliográfiáját* Festschriftje számára (2000). Azóta számos új tétellel gyarapodott a lista, például egyesületünk folyóiratában, a *Modern Nyelvoktatásban* tette közzé nyelvészeti jegyzeteit magyar közmondások és szólások három új szótárával kapcsolatban (2007b). A bibliográfia átnézése is nagyon tanulságos: egyrészt a tematikai változatossága, másrészt nyomon követhető benne, ahogyan egy-egy téma könyvvé alakul.

Fodor kollega nemcsak sokoldalú nyelvész kutató és sikeres tudományszervező, hanem nagyon bátor ember: ez utóbbinak a legjobb bizonyítéka nemcsak sok recenziója, hanem az a merészsége, amellyel szembeszállt divatos személyekkel és irányzatokkal. Emberi tulajdonságai: szorgalma és állhatatossága mellett ehhez bizonyosan hozzájárult kiváló általános nyelvészeti és nyelvtörténeti műveltsége, széles nyelvtudása, valamint nyíltsága az újonnan felmerült nyelvi problémák iránt. Mi ezt az enciklopédikus munkásságú kollegánkat választjuk tiszteleti taggá szinte háromnegyed százados eredményes és újító munkásságáért, amellyel folyamatosan mutatja számunkra, hogy *Mire jó a nyelvtudomány?*

*

Időközben Fodor István elhunyt Kölnben 2012. március 15-én. Ezért a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének XXII. Kongresszusán, Szegeden, 2012. április 12-én „post mortem” adományozták elhunyt kollegánknak a tiszteleti tagságot.

Fodor Istvánt 2012. április 16-án temették el Kölnben. A tiszteleti tagsági diplomát a MANYE elnöke és főtítkára Budapesten, 2012. május 18-án adta át Fodor István özvegyének.

Szépe György

IRODALOM

- Antal László – Csongor Barnabás – Fodor István (1970): *A világ nyelvei*. Budapest: Gondolat, 303 p.
- Fodor István (1958 és 1959): A nyelvtani nem kialakulása. In: *Nyelvtudományi Közlemények*, vol. 60. 339–368 és vol. 61. 29–43.
- (1966 és 1967) Az afrikai nevek és szavak magyar írásmódja. Az afrikai nyelvek és népek megnevezésének néhány jellemvonása. In: *Nyelvtudományi Közlemények*, vol. 68. 381–396 és vol. 69. 11–24.
- (1968 és 2001): *Mire jó a nyelvtudomány?* Budapest: Gondolat, 395 [+2] p. és második, átdolgozott és bővített kiadás, Budapest: Balassi Kiadó, 368 [+1] p.
- (1990): *Oláh Miklós Hungáriája. Egy eddig ismeretlen kézirat és a magyar nyelvi adatok tanulságai*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 110 p [+18] p.
- (2000): Autobiográfia. In: Hajdú Mihály (szerk.): *Köszöntő Fodor István 80. születésnapjára*. Budapest: ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai és Dialektológiai Tanszék / Magyar Nyelvtudományi Társaság, 55–61.
- (2007a): *A bantu nyelvek*. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézete / PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék / L'Harmattan, 232 [+14] p.
- (2007b): Nyelvészeti jegyzetek a Tinta Könyvkiadó három szótárával kapcsolatban. In: *Modern Nyelvoktatás* 13/1. 73–76.
- (2009): Az „autodiadakta” nyelvész. In: Kontra Miklós – Bakró-Nagy Marianne (szerk.): *A nyelvészetről – egyes szám, első személyben II*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. 61–78.
- Fodor, István (1965): *The rate of linguistic change. Limits of the application of mathematical methods in linguistics*. London: Mouton, Paris: The Hague, 86 p.
- (1975): *Pallas und andere afrikanische Vokabularien von der 19. Jahrhundert: Ein Beitrag zur Forschungsgeschichte*. Kommentare zur Peter Simon Pallas, *Linguarum totius orbis vocabulari comparative*. Hamburg: Herausgegeben von Harald Haarmann. Band I.
- (1976): *Film dubbing: Phonetic, semiotic, esthetic and psychological aspects*. Hamburg: Helmuth Buske Verlag, 109 p.
- (1982): *A fallacy of contemporary linguistics: J.H. Greenberg's classification of the African languages and his „comparative method”*. Hamburg: Buske Verlag.
- (1983): *Introduction to the history of Umbundo: L. Magyar's records (1859) and the later sources*. Hamburg: Buske Verlag, 327 p.
- Fodor István (1999, főszerk.): *A világ nyelvei*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970 p.
- (2003, szerk.): *A világ nyelvei és nyelvcsaládjai*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 318 p.
- Fodor, István – Claude Hagège (1983–1994, szerk.): *La réforme des langues – Histoire et avenir / Sprachreform – Geschichte und Zukunft, Vols. I–VI*. Hamburg: Buske Verlag. (A hat kötet összesen kb. 3000 p. terjedelmű.)